

Vrednote: moje, naše in same po sebi

Silvo Šinkovec

Ob besedilu nove Bele knjige za šolstvo se pogovarjamo tudi o vrednotah. Kaj so vrednote? Vrednota je nekaj, o čemer sodimo, da je dobro, vredno truda, kar more izpolniti naše hrepenenje. Vrednote so vedno nekaj pozitivnega, vodijo k temu, kar je *pomembno samo po sebi*.

V sodobni družbi so se kulture med seboj približale. To ustvarja bogastvo različnosti, toda tudi stalne napetosti, zato skušamo gojiti strpen odnos do različnih kultur. Kulturna strpnost je osnovni pogoj za preživetje svetovne družine. Eni kulturi ne želimo dati večjega pomena kot drugi. Ker vsaka kultura raste iz določene filozofije in religije, ki gradi na svojih vrednotah in lestvicah vrednot, so mnogi avtorji mnenja, da ni nekih obče veljavnih vrednot, ampak da so vrednote nekaj relativnega. Človek si je vrednote določil sam, zato so tudi spremenljive in neobvezujoče. Ker so se kulture med seboj pomešale, gojimo vsaj strpnost med različnimi kulturami. Te občutljivosti, etične in etnične strpnosti smo vsekakor veseli. Učimo se spoštovati pestrost in raznolikost kultur ter ob tem spoznavamo njihovo relativnost.

S tem vprašanjem se je soočil že Kohlberg v sedemdesetih letih in zatrdil, da kulturna strpnost ni isto kot vrednotni relativizem. Iz opazovanja različnih kultur lahko sklepamo, da so kulture relativne. Človekovo spoznanje in umeščanje vrednot v kulturo je nekaj relativnega, ne absolutnega. Vrednote same po sebi pa ostanejo vrednote, vredne same po sebi. Da to bolje razumemo, moramo razločevati med osebnimi in družbenimi vrednotami ter občimi vrednotami.

Osebne vrednote predstavljajo to, kar je posamezniku pomembno in vredno. Za posameznika je vredno to, kar je on spoznal za pomembno, kar je del njegovega idealnega jaza, kar se je v njegovem motivacijskem sistemu postavilo v središče, zato je vir motivacije in ga usmerja. Od osebnostnega razvoja (vzgoje) je odvisno, kakšen idealni jaz se oblikuje v posamezniku.

Družbene vrednote predstavljajo to, kar ima neka družba za vredno in pomembno. Predstavljajo globalne cilje neke družbe ali družbene skupine (družina, država, narod, skupnost ...). Dolgoročne cilje si družba postavlja na podlagi tega, kar ima za vredno. Družbe so lahko demokratične ali totalitarne. Ene in druge imajo svojo filozofijo, ki pa jo lahko vrednotimo, ocenjujemo na podlagi občih vrednot. Religije so različne po svoji pojavnosti, toda tudi te lahko vrednotimo po njihovem fundamentalizmu ali karitativni usmerjenosti, pozunanjenosti ali duhovni orientaciji. Obče vrednote pomagajo vrednotiti družbene pojave in družbene strukture.

Obče vrednote ali vrednote same po sebi predstavljajo tisto, kar je vedno vredno, ne glede na kulture in osebna prepričanja. Zato so zavezujoče. Človekovo iskanje bo vedno iskanje, približevanje in odkrivanje dobrega, pravičnega, resničnega itd. Vrednote odkrivamo, spoznavamo in doživljamo v odnosih. Ne moremo trditi, da Triglava ni, ko je zavrt v meglo in ga ne vidimo ali če ga sploh ne iščemo. Če ne odkrijemo vrednot in jih ne sprejmemo za svoje, ne pomeni, da jih ni. Vzgojno-izobraževalni sistemi se morajo zavezovati nenehnemu iskanju občih vrednot. Preko kultur, preko spoznanj posameznikov, preko zgodovinske izkušnje.

Teh treh ravni se smemo prezreti. Nekaj je, kar ima posameznik za svoje vrednote, nekaj, kar ima družba za pomembno, nekaj pa so vrednote same po sebi. Na primer, pravičnost cenim in si zanjo prizadevam, ker je to moja vrednota; nekdo drug se za to ne trudi, ker mu to ni pomembno. Vedno pa lahko ocenimo, ali človek ravna pravično ali ne. Neka družba ceni pravičnost, druga pa ne. Toda vedno lahko vrednotimo, ali je družba pravično naravnana ali ni. Kajti pravičnost sama po sebi je vedno vrednota, ne glede na posameznikov odnos ali odnos neke družbe do nje.